

Ekspansja III Rzeszy

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

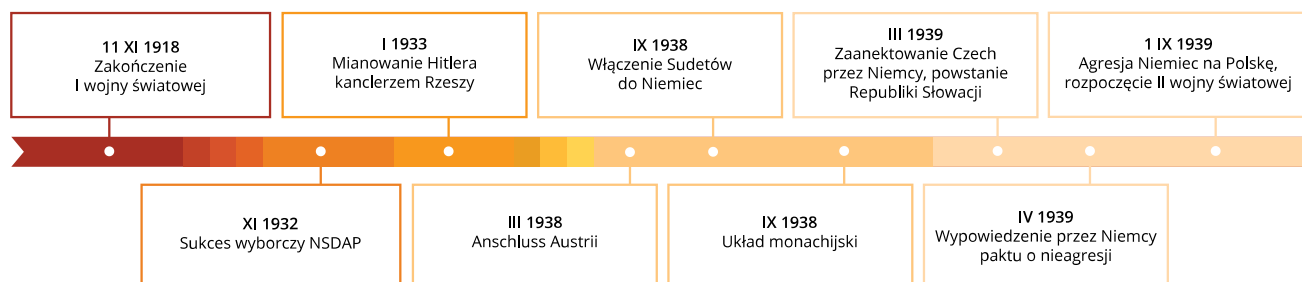
Bibliografia:

- Cytat za: Józef Beck, *Dernier rapport. Politique polonaise 1926–1939*. Neuchatel: 1951.
- Źródło: Stefania Ochmann-Staniszewska, *Dynastia Wazów w Polsce*, Warszawa 2006, s. 21.
- Źródło: Stefania Ochmann-Staniszewska, *Dynastia Wazów w Polsce*, Warszawa 2006, s. 23.
- Źródło: Stefania Ochmann-Staniszewska, *Dynastia Wazów w Polsce*, Warszawa 2006, s. 122.
- Źródło: Stanisław Sierpowski, *Źródła do historii powszechnej okresu międzywojennego*, t. 3, 1935–1939, Poznań 1992, s. 180–181.
- Źródło: *Układ niemiecko-czechosłowacki z 15 marca 1939 roku*, [w:] *Historia stosunków międzynarodowych. Wybór dokumentów*, t. 1, 1780–1939, oprac. D. Bielenin, J. Bratkowski, T. Jaworski, S. Klimczak, Warszawa 1999, s. 257.
- Źródło: *Układ monachijski z 29 IX 1938 r.*, [w:] Stanisław Sierpowski, *Źródła do historii powszechnej okresu międzywojennego*, t. 3, 1935–1939, Poznań 1992, s. 405–407.

W Niemczech radykalny zwrot nastąpił w 1932 r. W wyborach parlamentarnych zwycięstwo odniosła Narodowosocjalistyczna Niemiecka Partia Robotników (NSDAP), w wyniku czego w 1933 r. kanclerzem został Adolf Hitler. Rok później, po śmierci prezydenta Paula von Hindenburga, przejął także funkcję głowy państwa i ogłosił się Führerem.

Po zdobyciu władzy Hitler rozpoczął realizację programu zawartego w *Mein Kampf*. W ciągu kilku miesięcy zlikwidował wszelkie konkurencyjne organizacje oraz wolną prasę i stworzył system dyktatorski. Zaczął również budować militarną potęgę III Rzeszy, łamiąc przy tym postanowienia traktatu wersalskiego. Przy całkowitej bierności prowadzących politykę *appeasementu* państw zachodnich przywrócił obowiązkową służbę wojskową, stworzył silne lotnictwo, wojska pancerne i marynarkę wojenną. W 1938 r. był już gotowy do aneksji terytorialnych oraz budowy Wielkich Niemiec.

Twoje cele

- Omówisz system sojuszy III Rzeszy.
- Przeanalizujesz, dlaczego aneksja Austrii była tak ważna dla hitlerowskich Niemiec.
- Opisziesz przyczyny, dla których państwa europejskie decydowały się „zaspokajać” oczekiwania Hitlera i jak ta polityka zakończyła się dla Czechosłowacji.
- Wyjaśnisz, kto oprócz Niemiec skorzystał na rozbiórce Czechosłowacji.

Aneksja Austrii

Portret Kurta von Schuschnigga.

Kurt von Schuschnigg (1897–1977) został kanclerzem Austrii po śmierci Engelberta Dollfussa w 1934 r. Dążył do zachowania niezależności Austrii. Po przyłączeniu Austrii do Niemiec został uwięziony. Wolność odzyskał dopiero w 1945 r.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Wiosną 1938 r. Adolf Hitler przystąpił do realizacji planu budowy Wielkich Niemiec. Pierwszym etapem było włączenie do [III Rzeszy](#) Austrii. Wcześniej dokonał ważnych zmian kadrowych w najwyższych władzach III Rzeszy. Ministrem spraw zagranicznych został Joachim von Ribbentrop, wymieniono również niektórych ambasadorów. Hitler objął osobiście dowództwo niemieckich sił zbrojnych, a funkcję szefa nowo utworzonego Naczelnego Dowództwa Wehrmachtu (Oberkommando der Wehrmacht) powierzył gen. Wilhelmowi Keitelowi.

Aneksji Austrii starali się zapobiec austriaccy politycy: prezydent Wilhelm Miklas i [kanclerz](#) Kurt von Schuschnigg. Ten ostatni złożył Hitlerowi dyplomatyczną wizytę 12 lutego 1938 r. Nie przyniosła ona jednak poprawy położenia Austrii.

Przeciwnie – Hitler wymusił na

Schuschniggu dopuszczenie austriackich hitlerowców do rządu i uzgadnianie z Niemcami austriackiej polityki zagranicznej. Zagorzały austriacki hitlerowiec Arthur Seyss-Inquart objął kluczowy w tej sytuacji resort spraw wewnętrznych oraz nadzór nad policją.

Wobec groźby aneksji kanclerz Schuschnigg szukał poparcia dla swojej polityki w społeczeństwie – 9 marca ogłosił [plebiscyt](#), który miał się odbyć już 13 marca. Austriacy mieli odpowiedzieć w nim na pytanie: „Czy jesteś za wolną i niemiecką, niezawisłą i społeczną, chrześcijańską i zjednoczoną Austrią?”. Hitler obawiał się jednak, że wynik plebiscytu może zaprzeczyć faszystowskiej propagandzie o powszechnej woli Austriaków połączenia się z III Rzeszą, dlatego zdecydował się na ruch wyprzedzający. Nakazał koncentrację wojska niemieckiego w sile 150–200 tys. żołnierzy na granicy z Austrią, a następnie pod groźbą inwazji zmusił Schuschnigga do odwołania plebiscytu i ustąpienia ze stanowiska. Nowym kanclerzem został Arthur Seyss-Inquart, co otwierało drogę do łatwej aneksji.

Podporządkowanie się dyrektywom płynącym z Berlina nie ocaliło austriackiej niezależności. Hitler 12 marca 1938 r. nakazał swoim wojskom wkroczyć do Austrii. Armia austriacka na wyraźny rozkaz rządu nie stawiała oporu, a znaczna część ludności witała żołnierzy niemieckich z radością. Za oddziałami Wehrmachtu podążały oddziały [gestapo](#), które bezzwłocznie przystąpiły do aresztowań. Ich ofiarami padli przeciwnicy [Anschlusu](#), socjaliści i komuniści oraz Żydzi.

Dwa dni później Hitler proklamował w Wiedniu powstanie Rzeszy Wielkoniemieckiej, a Austria zaczęła tracić atrybuty niepodległego państwa. Zlikwidowano Ministerstwo Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwo Obrony Narodowej. Nazwę Österreich (Austria) zamieniono na Ostmark (Marchia Wschodnia).

Niemieccy i austriaccy celnicy demontujący słup graniczny, 15 marca 1938 r.

Jak w świetle zamieszczonej wyżej fotografii na *anschluss* Austrii zareagowali żołnierze austriaccy?

Źródło: Bundesarchiv, Bild 137-049278/Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Dzięki aneksji Austrii potencjał demograficzny, gospodarczy i militarny III Rzeszy ogromnie wzrósł. Ludność III Rzeszy powiększyła się o 7 mln osób, w ręce niemieckie dostały się banki austriackie wraz ze znajdującym się w nim złotem. Niemiecką gospodarkę zasilily nieźle rozwinięty przemysł oraz zasoby bogactw naturalnych, przede wszystkim węgla brunatnego. III Rzesza uzyskała też bezpośrednie granice z Włochami, Węgrami i Jugosławią oraz osaczyła od południa kolejny cel roszczeń terytorialnych: Czechosłowację.

Państwa europejskie były zaskoczone nie tyle samą aneksją Austrii, ile tempem i sprawnością jej przeprowadzenia. Państwa Zachodnie przyjęły *Anschluss* z niezadowoleniem, ale nie zdobyły się na zdecydowaną reakcję – Anglia i Francja złożyły jedynie protesty, które zresztą zostały odrzucone. Było to wynikiem polityki zaspokajania – [appeasementu](#), którą państwa te prowadziły do schyłku 1939 r., a która wyrażała się w formie kolejnych ustępstw na rzecz mocarstw faszystowskich. Z nieco bardziej kategorycznym oświadczeniem wystąpił Związek Sowiecki, który chciał stworzyć front antyhitlerowski z Francją, Wielką Brytanią i Stanami Zjednoczonymi. Kraje te jednak nie były zainteresowane współpracą ze Stalinem. Natomiast brak reakcji państw środkowo-europejskich wynikał bądź to z własnej bezsilności (jak np. w przypadku Czechosłowacji), bądź z faktu uwikłania się w związki polityczne i wspólne interesy z III Rzeszą. Polska raczej z ulgą podeszła do aneksji Austrii. Liczyła na to, że zaangażowanie III Rzeszy w Austrii odciągnie Niemcy od Rzeczypospolitej, osłabi Czechy, a tym samym wepchnie Słowację w polską strefę wpływów. Tak o aneksji pisał Józef Beck:

“Drażliwe dla nas punkty były zawsze te same: Gdańsk, stosunki z Litwą, Zaolzie i wreszcie sprawa wspólnej granicy z Węgrami w wypadku rozbioru Czechosłowacji. Dla Niemiec problem austriacki był pierwszorzędny, a dla nas był on najbardziej odległy i w gruncie rzeczy najmniej nas obchodził; dlatego też byłem zdania, że nasza reakcja powinna być bardzo ostrożna.

Dlaczego stosunki z Litwą były na początku 1938 r. bardziej istotne dla Polski niż aneksja Austrii dokonana przez III Rzeszę?

Cytat za: Józef Beck, *Dernier rapport. Politique polonaise 1926–1939*. Neuchatel: 1951.

Węgry również chciały ugrać coś dla siebie. Dzięki Anschlussowi Austrii, Czechosłowacja, „wzięta w kleszcze” III Rzeszy, stawała się łatwym przeciwnikiem. Pojawiła się więc szansa, że roszczenia terytorialne Węgier dotyczące południa Słowacji i Ukrainy Zakarpackiej mogły zostać rozstrzygnięte po myśli Budapesztu.

Sojusze Niemiec przed II wojną światową. Które państwa mogły czuć się zagrożone przez sojusze zawarte pomiędzy III Rzeszą a Włochami, Japonią i ZSRS?

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Problem Niemców sudeckich

Anschluss Austrii był pierwszym etapem realizacji hitlerowskiego planu łączenia wszystkich ziem zamieszkanymi przez Niemców i budowy Wielkich Niemiec.

Wstrzeźliwość mocarstw zachodnich wobec tej aneksji była dla Hitlera sygnałem, że

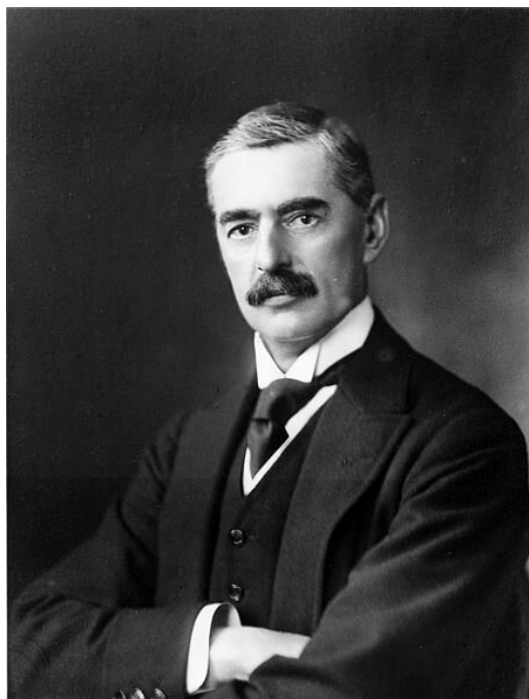
może pozwolić sobie na więcej. Jego kolejnym celem stały się przygraniczne rejony czeskich Sudetów, zamieszkane w połowie przez Niemców.

Niemcy sudeccy zorganizowali się, tworząc pod kierunkiem Konrada Henleina ugrupowanie pod nazwą Front Ojczyźniany Niemców Sudeckich, którego działalność była hojnie wspierana finansowo przez III Rzeszę. Henlein początkowo występował z żądaniem **autonomii** dla Niemców sudeckich, a następnie – za namową Hitlera – zaczął domagać się wcielenia tzw. Sudetenlandu do Niemiec. Żądania te zostały kategorycznie odrzucone przez rząd czechosłowacki, który wobec wzrostu agresywności bojówek niemieckich w Sudetach i zwiększenia liczebności wojsk niemieckich na granicy z Czechosłowacją ogłosił częściową mobilizację.

Działania rządu czechosłowackiego nie spotkały się z aprobatą państw zachodnich. Obawiały się one wybuchu wojny z Niemcami, do której nie były przygotowane i której za wszelką cenę chciały uniknąć. Kunktatorsko nastawiony premier Wielkiej Brytanii Neville Chamberlain miał nadzieję, że zaborcze ambicje Hitlera ograniczą się do terenów zamieszkałych przez Niemców, a Francja swoje kroki uzależniała od postawy Brytyjczyków. Rządy obydwu gasnących imperiów skrzętnie skorzystały z propozycji Benita Mussoliniego, aby zwołać konferencję międzynarodową, która miałaby rozstrzygnąć losy Czechosłowacji.

Rozbiór Czechosłowacji

Konferencja ta odbyła się 29 września 1938 r. w Monachium. Uczestniczyli w niej szefowie rządów: Wielkiej Brytanii – Neville Chamberlain, Francji – Édouard Daladier, Włoch – Benito Mussolini i Niemiec – Adolf Hitler. Pod nieobecność przedstawiciela rządu czechosłowackiego 30 września został podpisany układ monachijski, zobowiązujący Czechosłowację do odstąpienia III Rzeszy całego spornego obszaru czeskich Sudetów.

Neville Chamberlain (1869–1940) był uznanym politykiem brytyjskim i czołowym działaczem Partii Konserwatywnej. W latach 1923–1924 pełnił funkcję ministra skarbu, a w latach 1937–1940 stał na czele rządu. Jako zwolennik porozumienia z III Rzeszą za cenę daleko idących ustępstw stał się jednym z inicjatorów układu monachijskiego z 1938 r.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Sygnatariusze układu monachijskiego, 29 września 1938 r.

Wymień przywódców czterech państw, którzy uczestniczyli w konferencji monachijskiej.

Źródło: Bundesarchiv, Bild 183-R69173/Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

O tych decyzjach wezwani do Monachium przedstawiciele Czechosłowacji zostali powiadomieni już po zakończeniu konferencji. Społeczeństwo czeskie było przeciwnie aneksji, armia zaś gotowa do działań militarnych w oparciu o nowoczesny system fortyfikacji sudeckich. Prezydent Edvard Beneš i premier Jan Syrový uważali jednak, że walka w osamotnieniu nie ma szans na powodzenie. Czechosłowacja przyjęła więc dyktat. W październiku 1938 r. Niemcy dokonały aneksji Sudetów. W ręce niemieckie dostały się liczne zakłady przemysłowe, w tym cały kompleks zbrojeniowy Škody.

Neville Chamberlain na lotnisku Heston po powrocie z Monachium z tekstem układu monachijskiego w ręku. Zadowolony z przebiegu konferencji monachijskiej Chamberlain nazwał zawarte tam porozumienie „pokojem dla naszych czasów”. Nieświadoma narastającego zagrożenia angielska opinia publiczna przyjęła to z entuzjazmem.

Oceń, czy manifestowane przez Chamberlaina zadowolenie z układu monachijskiego było rzeczywiście uzasadnione.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Pozostała część Czechosłowacji podlegała dalszym procesom dezintegracyjnym. Już 6 października 1938 r. została ogłoszona autonomia Słowacji. W ten sposób powstało państwo związkowe: Czecho-Słowacja.

Z osłabienia Czechosłowacji skorzystały również rządy Polski i Węgier. Polska wystosowała ultimatum, domagając się zwrotu spornej części Śląska Cieszyńskiego, czyli Zaolzia. Nowy federalny rząd Czecho-Słowacji spełnił również i to żądanie. Akcja ta została na Zachodzie odczytana jako przejaw współpracy z Hitlerem.

Podział Czechosłowacji na mocy układ monachijskiego (29–30 września 1938 r.). Który kraj zyskał najwięcej na podziale Czechosłowacji?

Źródło: Contentplus.sp. z o.o. na podstawie Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Natomiast Węgry dążyły do rewizji [traktatu w Trianon](#), który pozbawiał ich znacznej części terytorium. Ich roszczenia wobec Czecho-Słowacji zostały rozstrzygnięte w drodze tzw. arbitrażu wiedeńskiego z udziałem Niemiec i Włoch w roli arbitrów. Przyznawał on Węgrom południowy pas Słowacji i Ukrainy Zakarpackiej. W wyniku tych zmian Węgry uzyskały krótki odcinek granicy z Polską.

Węgiersko-czechosłowacki spór terytorialny został rozstrzygnięty w ramach tzw. pierwszego arbitrażu wiedeńskiego. Uczestniczyli w nim ministrowie spraw zagranicznych (na fotografii od lewej): Czechosłowacji – František Chvalkovský, Włoch – Galeazzo Ciano, III Rzeszy – Joachim von Ribbentrop i Węgier – Kálmán Kánya. Zwróć uwagę na stroje uczestników.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Los Czecho-Słowacji dopełnił się w marcu 1939 r. Emil Hácha, który objął urząd prezydencki po dymisji Edvarda Beneša, został zmuszony 15 marca do podpisania w imieniu rządu aktu „dobrowolnego” zrzeczenia się niepodległości, a do Czech wkroczyły wojska niemieckie. Czechy zostały wcielone do III Rzeszy jako autonomiczny [Protektorat Czech i Moraw](#).

Nieco wcześniej, bo 14 marca, niepodległość Słowacji ogłosił krajowy sejm słowacki, powierzając funkcję głowy państwa i szefa rządu słowackiego księdzu Jozefowi Tisie. Słowacja, zrywając związek z Czechami, stała się państwem całkowicie uzależnionym od III Rzeszy.

Spotkanie Hitlera z prezydentem Czechosłowacji Háchą na praskich Hradczanach po zajęciu Czech przez Niemców.

Emil Hácha był prawnikiem i czeskim politykiem prawicowym. Po ustąpieniu Edvarda Beneša został prezydentem Czecho-Słowacji, a następnie utworzonego przez Niemców Protektoratu Czech i Moraw.

Źródło: *Wielka Historia Świata*, t. 11, *Wielkie wojny XX wieku (1914–1945)*, pod red. M. Zgórniaka, Warszawa 2006, s. 418.

Jozef Tiso z wizytą u Hitlera 13 marca 1939 r.

Jozef Tiso (1887–1947) – słowacki ksiądz katolicki i polityk, działacz Słowackiej Partii Ludowej. W 1939 r. był prezydentem uzależnionej od III Rzeszy republiki słowackiej – wprowadził rządy faszystowskie.

Jakie były następstwa polityczne dla Słowacji spotkania, które zostało udokumentowane powyższą fotografią.

Źródło: *Wielka Historia Świata*, t. 11, *Wielkie wojny XX wieku (1914–1945)*, pod red. M. Zgórniaka, Warszawa 2006, s. 416.

Kilka dni po ustanowieniu Protektoratu Czech i Moraw, 21 marca 1939 r., Hitler dokonał kolejnej aneksji. Zajął należący do Litwy okręg Kłajpedy.

Hitlerowski system sojuszy

Po I wojnie światowej Niemcy znalazły się w izolacji politycznej. Przez następne lata mozolnie odbudowywały swoją pozycję międzynarodową. Po dojściu Hitlera do władzy zaczęły tworzyć system sprzyjający planowanej ekspansji. W październiku 1936 r. podpisały sojusz z Włochami, który nieco później został nazwany przez Mussoliniego „osią Rzym–Berlin”.

Hitler poszukiwał sojusznika, przy pomocy którego mógłby zrealizować ambitne plany podboju Związku Sowieckiego – głównego wroga ideologicznego, a zarazem państwa będącego w posiadaniu rozległych obszarów, które w przyszłości miały stanowić „przestrzeń życiową” dla Niemców. Doskonałym kandydatem okazała się Japonia, której stosunki ze Związkiem Sowieckim szybko się pogarszały z powodu japońskiej ekspansji w Azji Wschodniej. W listopadzie 1936 r. został zawarty niemiecko-japoński **pakt antykominternowski**. Formalnie jego celem była współpraca obu państw w walce z Międzynarodówką Komunistyczną, której siedziba znajdowała się w Moskwie. Rok później do paktu antykominternowskiego przystąpiły Włochy, a wiosną 1939 r. Węgry i Hiszpania.

Zawarcie paktu z III Rzeszą i Włochami ułatwiło Japonii ekspansję, ponieważ obydwa państwa uznały utworzone przez Japonię marionetkowe państwo Mandżukuo oraz poparły politykę Japonii wobec Chin.

Podpisanie paktu stalowego, Berlin 22 maja 1939 r.

Wymień sygnatariuszy paktu stalowego.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

W 1939 r. nastąpiło zacieśnienie współpracy niemiecko-włoskiej. Oba państwa 22 maja podpisały sojusz nazwany **paktem stalowym**. Sprzymierzeńcy potwierdzili w nim nienaruszalność granicy niemiecko-włoskiej oraz zapowiedzieli zacieśnienie współpracy gospodarczej i militarnej, m.in. zagwarantowali sobie wzajemnie natychmiastową pomoc i wsparcie wszystkimi siłami w przypadku wybuchu konfliktu z innym państwem.

Słownik

aneksja

(z łac. *annexio* – przyłączenie) przyłączenie przez jedno państwo całości lub części terytorium drugiego państwa; aneksja Austrii zwana jest z niemieckiego *Anschluss*
Anschluss

(niem., przyłączenie) polityczna koncepcja nacjonalistów niemieckich włączenia Austrii do Niemiec; została zrealizowana przez hitlerowskie Niemcy w 1938 r.

autonomia

(gr. *autonomia* – samorząd) w prawie państwowym najszersze uprawnienia samorządowe jakiegoś terytorium w obrębie państwa, łącznie z własnym prawodawstwem

Führer

(niem. wódz) tytuł używany przez Adolfa Hitlera, jako głowy państwa niemieckiego
gestapo

(skrót od niem. *Geheime Staatspolizei* – Tajna Policja Państwowa) utworzona w 1933 r. policja polityczna III Rzeszy, połączona w 1935 r. z SS

III Rzesza

nazwa państwa niem. w latach 1933–45

kanclerz

(z łac. *cancellarius* – odźwierny, sekretarz królewski) obecnie tytuł szefa rządu w Niemczech i Austrii

NSDAP

(*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei* – Narodowosocjalistyczna Niemiecka Partia Robotnicza) partia utworzona w 1919 r. pod nazwą Niemiecka Partia Robotnicza (DAP), a przekształcona w NSDAP w 1920 r.; NSDAP charakteryzowała się rasizmem, szowinizmem, antydemokratyzmem i skrajnym antykomunizmem; zaprowadziła w Niemczech system terroru, który polegał na zlikwidowaniu wszelkiej opozycji, rozbudowie aparatu policyjnego i obozów koncentracyjnych, wprowadzeniu totalnej inwigilacji i poddaniu ścisłej kontroli ze strony państwa wszystkich dziedzin życia

plebiscyt

(z łac. *plebiscitum* – decyzja ludu) głosowanie mieszkańców jakiegoś terytorium w celu wypowiedzenia się w sprawie przynależności tego terytorium do konkretnego państwa lub w sprawie jego statusu międzynarodowego

pakt antykominternowski

pakt zawarty w 1936 r. przez III Rzeszę i Japonię pod hasłem wspólnej walki z Międzynarodówką Komunistyczną (Komintern), którego faktycznym celem była walka o dominację na świecie

pakt stalowy

umowa sojusznicza zawarta 22 maja 1939 r. przez III Rzeszę i Włochy, wymierzona przeciw państwom zachodnim

państwa Osi

państwa należące do bloku militarnego walczącego z aliantami podczas II wojny światowej; nazwa pochodzi od zwyczajowej nazwy nadanej sojuszowi III Rzeszy, Włoch i Japonii

polityka *appeasementu*

(ang. *appeasement* – zaspokajanie, uspokajanie, łagodzenie) polityka ustępstw prowadzona w latach 1935–1939 wobec zaborczych działań III Rzeszy i Włoch przez rządy Wielkiej Brytanii i Francji

Protektorat Czech i Moraw

nazwa nadana przez hitlerowskie Niemcy części okupowanej przez nie od marca 1939 r. Czechosłowacji; otrzymał ograniczoną autonomię polityczną – pozostawiono prezydenta, rząd oraz szczątkową armię

traktat w Trianon

podpisany 4 czerwca 1920 r. w pałacu Grand Trianon w Wersalu traktat pokojowy między Węgrami a państwami ententy, w wyniku którego dwie trzecie obszaru Węgier podzielono między sąsiadów: Rumunię, Czechosłowację, Królestwo SHS (Jugosławię) i Austrię

Słowa kluczowe

Anschluss Austrii, pakt antykominternowski, pakt stalowy, państwa Osi, polityka *appeasementu*, Protektorat Czech i Moraw, świat przed II wojną światową

Bibliografia

H. Batowski, *Między dwiema wojnami 1919–1939*, Kraków 2001.

J. Prokopczuk, *Historia powszechna 1871–1939*, Warszawa 1984.

J. Tyszkiewicz, E. Czapiewski, *Historia powszechna. Wiek XX*, Warszawa 2010.

Wielka Historia Świata, t. 11, *Wielkie wojny XX wieku (1914–1945)*, pod red. nauk. M. Zgórniaka, Warszawa 2006.

P.M. Majewski, *Czy w 1938 roku Czechosłowacja mogła wygrać wojnę z III Rzeszą?*, „Mówią Wieki” 4/1997.

P.M. Majewski, *Protektorat Czech i Moraw. Pomiędzy ruchem oporu a kolaboracją*, „Mówią Wieki” 7/1997.

P. Wróbel, *Hitlera poglądy na ryzyko wojny światowej*, „Mówią Wieki” 1/1984.

P. Zeman, *Iluzje i rzeczywistość. O autonomii Protektoratu Czech i Moraw i życiu kulturalnym w Protektoracie*, „Mówią Wieki” 4/1997.

E. Znamierowska-Rakk, *Czy ksiądz Tiso zdradził własny naród?*, „Mówią Wieki” 3/1993.

Mapa interaktywna

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą, a następnie wykonaj polecenia.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Rozstrzygnij, czy poniższe zdanie jest zgodne z prawdą.

Do września 1939 r. III Rzesza dokonała aneksji wyłącznie terenów należących przed wybuchem I wojny światowej do Cesarstwa Niemieckiego oraz obszarów zamieszkanym w większości przez Niemców.

Uzasadnij odpowiedź, odwołując się do danych z mapy interaktywnej.

Twoja odpowiedź i uzasadnienie

Polecenie 3

Wyjaśnij genezę roszczeń terytorialnych Polski i Węgier wobec Czechosłowacji.

Twoja odpowiedź

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Przeanalizuj zamieszczoną niżej ilustrację, a następnie zaznacz właściwe dokończenie zdania.

Arthur Seyss-Inquart na spotkaniu z Hitlerem w Berlinie.

Źródło: *Wielka Historia Świata*, t. 11, *Wielkie wojny XX wieku (1914–1945)*, pod red. M. Zgórniaka, Warszawa 2006, s. 388.

Rozmowy udokumentowane powyższą fotografią stanowiły przygotowanie do...

- ☐ zaboru czeskich Sudetów przez III Rzeszę.
- ☐ aneksji Austrii przez III Rzeszę.
- ☐ utworzenia Protektoratu Czech i Moraw.
- ☐ podpisania paktu stalowego przez Niemcy i Włochy.
- ☐ podpisania paktu antykominternowskiego.

Ćwiczenie 2

Wymienione wydarzenia ułóż w kolejności chronologicznej.

powstanie osi Rzym–Berlin

podpisanie paktu żelaznego

powstanie Protektoratu Czech i Moraw

zawarcie przez Niemcy i Japonię paktu antykominternowskiego

Anschluss Austrii

Ćwiczenie 3

Uzupełnij zdania.

Anschluss Austrii został przeprowadzony w / /

1938 r. Do jego realizacji przyczyniły się działania austriackiego faszysty

/ . Następstwem układu

monachijskiego z września 1938 r. było /

. Przywódcą nowo powstałego państwa słowackiego był / / .

Ćwiczenie 4

Przeanalizuj poniższą ilustrację, a następnie wyjaśnij ideologiczne przesłanie zamieszczonego na niej medalu.

Medal Pamiątkowy 13 marca 1938.

Napis na rewersie: „Jeden naród, jedno państwo, jeden wódz”.

Źródło: Ken, Realismadder, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o. na podstawie: Wielka Historia Świata, t. 11, Wielkie wojny XX wieku (1914–1945), pod red. M. Zgórniaka, Warszawa 2006, s. 404, licencja: CC BY-SA 3.0.

Przyjrzy się mapie i dopisz numery obszarów, które Czechosłowacja utraciła w wyniku odpowiednich układów.

CZECHOSŁOWACJA W LATACH 1938-1939

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ziemie utracone w wyniku:

układu monachijskiego – nr

ultimatum polskiego – nr

arbitrażu wiedeńskiego – nr

Na podstawie tekstu źródłowego B rozstrzygnij, czy w świetle jego treści zostały dotrzymane zobowiązania sygnatariuszy układu oznaczonego jako tekst A. Uzasadnij odpowiedź, odwołując się do treści obu źródeł oraz własnej wiedzy.

Tekst A

“ *Układ monachijski z 29 IX 1938 r.*

Niemcy, Zjednoczone Królestwo, Francja i Włochy, biorąc pod uwagę osiągnięte już w zasadzie porozumienie co do odstąpienia Niemcom obszaru zamieszkanego przez Niemców sudeckich, zgodziły się na poniżej wymienione sposoby i warunki tej cesji oraz na zarządzenia, jakie mają być wydane, przy czym, na mocy tego porozumienia, każde z tych państw uważa się za odpowiedzialne za kroki niezbędne dla zapewnienia jego wykonania:

ZAŁĄCZNIK DO POROZUMIENIA

Rząd Jego Królewskiej Mości w Zjednoczonym Królestwie i Rząd Francuski przystąpiły do powyższego porozumienia na tej podstawie, że podtrzymują ofertę, zawartą w punkcie 6 propozycji angielsko-francuskich z dnia 19 września, dotyczącą międzynarodowego zagwarantowania nowych granic Czechosłowacji przed nie spowodowaną napaścią.

Z chwilą gdy sprawa polskiej i węgierskiej mniejszości w Czechosłowacji będzie załatwiona, Niemcy i Włochy ze swej strony udziela gwarancji Czechosłowacji.

“ ***Układ niemiecko-czechosłowacki z 15 marca 1939 roku*** ”

Führer i Kanclerz Rzeszy przyjął dziś w Berlinie w obecności Ministra Spraw Zagranicznych Rzeszy von Ribbentropa, czechosłowackiego prezydenta Drą Lachę, i czechosłowackiego Ministra Spraw Zagranicznych Drą Chvalkovsky’ego, zgodnie z wyrażonym przez nich życzeniem. Podczas tego spotkania przeanalizowano z całkowitą szczerością poważną sytuację, jaka zaistniała na dotychczasowym obszarze Czechosłowacji z powodu wydarzeń ostatnich tygodni. Obie Strony wyraziły zgodnie przekonanie, że celem wszystkich wysiłków musi być zapewnienie ładu, porządku i pokoju w tej części Europy Środkowej. Prezydent Czechosłowacji oświadczył, iż dla służenia temu celowi i dla osiągnięcia ostatecznego uspokojenia sytuacji składa z pełnym zaufaniem los narodu czeskiego i jego kraju w ręce Führera Rzeszy Niemieckiej. Führer przyjął tę deklarację i oświadczył, iż decyduje się wziąć naród czeski pod ochronę Rzeszy Niemieckiej oraz zapewnić mu odpowiadający jego charakterowi autonomiczny rozwój życia narodowego.

Na dowód czego podpisano niniejszy dokument, sporządzony w dwóch egzemplarzach.

Źródło: *Układ niemiecko-czechosłowacki z 15 marca 1939 roku*, [w:] *Historia stosunków międzynarodowych. Wybór dokumentów*, t. 1, 1780–1939, oprac. D. Bielenin, J. Bratkowski, T. Jaworski, S. Klimczak, Warszawa 1999, s. 257.

Rozstrzygnięcie:

☐ nie

☐ tak

Oceń, który z zamieszczonych niżej plakatów jest zgodny pod względem ideologicznym z fragmentem cytowanego układu. Uzasadnij odpowiedź, odwołując się do treści układu oraz wybranego plakatu.

Plakat A

Napis na plakacie: „Bolszewizm przynosi wojnę, bezrobocie i głód. Stowarzyszenie na rzecz walki z bolszewizmem, Berlin W9 Schellingstr. 2”.

Źródło: *Wielka Historia Świata*, t. 11, *Wielkie wojny XX wieku (1914–1945)*, pod red. M. Zgórniaka, Warszawa 2006, s. 377.

Plakat B

Napis na plakacie: „Pracownik w królestwie swastyki. Głosuj więc na socjaldemokratów! Lista 1”.
Źródło: lewicowo.pl.

Tekst źródłowy

((Stanisław Sierpowski

Źródła do historii powszechnej okresu międzywojennego

Rząd Rzeszy Niemieckiej i Cesarski rząd Japoński

[...]

Pragnąc współpracować ze sobą dla obrony przed rozkładem komunistycznym, zgodziły się na następujące postanowienia:

Art. I. Wysokie Państwa układające się postanawiają informować się nawzajem o działalności Międzynarodówki Komunistycznej, naradzać się nad koniecznymi środkami obronnymi i realizować je w ścisłej współpracy.

Art. II. Wysokie Państwa układające się zaproszą wspólnie inne państwa, których pokój wewnętrzny zostanie zagrożony rozkładową działalnością Międzynarodówki Komunistycznej, do podjęcia środków obronnych w duchu niniejszego układu lub do uczestnictwa w niniejszym układzie.

Źródło: Stanisław Sierpowski, *Źródła do historii powszechnej okresu międzywojennego*, t. 3, 1935–1939, Poznań 1992, s. 180–181.

Odpowiedź:

☐ plakat B

☐ plakat A

Uzasadnienie

Dla nauczyciela

Autor: Martyna Wojtowicz

Przedmiot: Historia

Temat: Ekspansja III Rzeszy

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

XLV. Świat na drodze do II wojny światowej. Uczeń:

- 2) wyjaśnia wpływ polityki hitlerowskich Niemiec na rozbijanie systemu wersalskiego;
- 3) charakteryzuje politykę appeasementu;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- omawia system sojuszy III Rzeszy;
- przedstawia okoliczności i znaczenie aneksji Austrii;
- wyjaśnia międzynarodowy kontekst upadku Czechosłowacji;
- tłumaczy znaczenie pojęć: *Anschluss*, *appeasement*, pakt antykominternowski, państwa Osi.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;

- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja;
- metoda jigsaw.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Faza wstępna:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy zawartość sekcji „Wprowadzenie”, przedstawia temat oraz cele zajęć, omawiając lub ustalając razem z uczniami kryteria sukcesu.
2. Prowadzący zadaje uczniom pytanie o umiejscowienie tematu lekcji w czasie. Pyta: W jakim okresie się znajdujemy? Co ważnego działo się wcześniej?

Faza realizacyjna:

1. Metoda jigsaw. Uczniowie odliczają do trzech. Łączą się w zespoły według przydzielonych numerów. Każda grupa opracowuje fragment materiału z sekcji „Przeczytaj”:
- grupa 1 – Aneksja Austrii,
 - grupa 2 – Problem Niemców sudeckich,
 - grupa 3 – Hitlerowski system sojuszy.

Po zakończeniu pracy uczniowie zmieniają zespoły tak, by w każdym znalazła się przynajmniej jedna osoba z poprzednich grup. Uczniowie dzielą się wiedzą zdobytą wcześniej i uczą się od siebie nawzajem. Chętne lub wybrane osoby omawiają przydzielone zagadnienia. Pozostali uczniowie mogą zadawać pytania i weryfikować przedstawione informacje.

2. Praca z multimedium („Mapa interaktywna”). Nauczyciel poleca uczniom, aby pracowali w parach i zapoznali się z mapą przedstawiającą aneksje Niemiec. Uczniowie w dwójkach wykonują następnie polecenie 2: rozstrzygają, czy podane w nim zdanie

jest zgodne z prawdą. Przedstawiciel wylosowanej pary prezentuje propozycję odpowiedzi wraz z uzasadnieniem, a pozostali uczniowie się do niej ustosunkowują. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedź.

3. W następnym kroku nauczyciel prosi, aby uczniowie podzieli się na cztero- lub pięcioosobowe grupy i wspólnie pracowali nad poleceniem 3: „Wyjaśnij genezę roszczeń terytorialnych Polski i Węgier wobec Czechosłowacji”. Uczniowie dyskutują, a następnie zapisują wnioski. Wybrana grupa omawia swoje rozwiązanie i spostrzeżenia na forum klasy.
4. Dyskusja. Nauczyciel zadaje uczniom pytania: Czy musiało dojść do aneksji Austrii i podziału Czechosłowacji? Czy były możliwe inne rozwiązania? Jak mogłyby się potoczyć losy Europy, gdyby Anglia i Francja nie prowadziły polityki *appeasementu*? Uczniowie zgłaszają swoje propozycje, wspólnie dyskutują.
5. Utrwalanie wiedzy i umiejętności. Uczniowie wykonują indywidualnie ćwiczenia od 4 do 6. Po ustalonym czasie wybrani uczniowie przedstawiają odpowiedzi, a reszta klasy wspólnie się do nich ustosunkowuje. Nauczyciel w razie potrzeby koryguje odpowiedzi, dopowiada istotne informacje.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel poleca wybranemu uczniowi albo uczennicy (może być także ochotnik) podsumowanie lekcji „Ekspansja III Rzeszy”. Pyta, który element był dla uczniów trudny i dlaczego.
2. Nauczyciel omawia przebieg zajęć, wskazuje mocne i słabe strony pracy uczniów, może ocenić pracę wylosowanej grupy.

Praca domowa:

Wykonaj ćwiczenia 7 i 8 z sekcji „Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

H. Batowski, *Między dwiema wojnami 1919–1939*, Kraków 2001.

J. Prokopczuk, *Historia powszechna 1871–1939*, Warszawa 1984.

J. Tyszkiewicz, E. Czapiewski, *Historia powszechna. Wiek XX*, Warszawa 2010.

Wielka Historia Świata, t. 11, *Wielkie wojny XX wieku (1914–1945)*, pod red. nauk. M. Zgórniaka, Warszawa 2006.

P.M. Majewski, *Czy w 1938 roku Czechosłowacja mogła wygrać wojnę z III Rzeszą?*, „Mówią Wieki” 4/1997.

P.M. Majewski, *Protektorat Czech i Moraw. Pomiędzy ruchem oporu a kolaboracją*, „Mówią Wieki” 7/1997.

P. Wróbel, *Hitlera poglądy na ryzyko wojny światowej*, „Mówią Wieki” 1/1984.

P. Zeman, *Iluzje i rzeczywistość. O autonomii Protektoratu Czech i Moraw i życiu kulturalnym w Protektoracie*, „Mówią Wieki” 4/1997.

E. Znamierowska-Rakk, *Czy ksiądz Tiso zdradził własny naród?*, „Mówią Wieki” 3/1993.

Wskazówki metodyczne:

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Mapa interaktywna” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.